

HISTORIE OFTALMOLOGIE

Proč muselo být enukleováno levé oko slavného českého hudebníka?

Otakar Ševčík 22. 3. 1852 – 18. 1. 1934

Doležalová V., Baráková D.

ÚVOD

Národní muzeum v Praze uspořádalo před dvěma roky výstavu „Otakar Ševčík a česká houslová škola“. Tam jsem se dozvěděla o očním postižení tohoto slavného českého hudebníka. Dovolím si vás s ním blíže seznámit.

Spoluautorkou sdělení je Doc. MUDr. Drahomíra Baráková, CSc., kterou mi kolegové doporučili jako naši odbornici v otázkách diagnostiky očních nádorů.

ŠEVČÍKŮV ŽIVOTOPIS

Narodil se 22. března 1852 v Horažďovicích v rodině chudého učitele a regenschori kostela Josefa Ševčíka, velkého vlastence. Matka Josefa rozená Pflanzarová byla o 13 let mladší než otec a pocházela z bohaté německé rodiny. Sňatku dcery s chudým českým kantorem se všichni matčini příbuzní snažili všemožně zabránit. To se jim nepodařilo, mladá Josefa se po pokusu o sebevraždu přece jen za svého vyvoleného provdala a byla mu dobrou celoživotní partnerkou. Musela však žít velmi skromně, neboť ji rodina vydělala.

Po prvorozeném děvčátku Johanně přišel na svět chlapec, jemuž otec zvolil jméno slavných českých králů Otakar. Po něm mu manželka porodila ještě pět děvčátek, z nichž dvě zemřely již v prvním roce života. O rok mladší než Otakar byla Božena, která se stala koncertní a operní zpěvačkou.

Hudební nadání malého Otakara se záhy projevilo, již jako pětiletý zpíval v kostele altová sóla při liturgii, učil se hrát na klavír a od sedmi let na housle. Ty ho potom provázely celým dalším životem. Jako 14letý byl přijat na pražskou konzervatoř, kterou po čtyřech letech absolvoval Houslovým koncertem D-dur Ludwiga van Beethovena.

Následoval bohatý až hektický umělecký život mladého virtuóza na nejznámějších koncertních scénách v Evropě i v zámoří, kde vystupoval jako sólový i orchestrální hráč. Nejvíce jej však proslavila pedagogická činnost, v níž se projevil jako zakladatel nové houslové metodiky.

Za svůj dlouhý život vychoval Ševčík mnoho vynikajících žáků z domova i z ciziny. Z našich vzpomeňme alespoň Jana Kubelíka a Jaroslava Kociána.

V Kyjevě, kde strávil 17 let života, pracoval především jako pedagog. Za zásluhy o tamní hudební učiliště ho car Alexandr II. jmenoval rytířem řádu svatého Stanislava. I doma v tehdejší Rakousko-Uhersku se mu dostávalo četných poct. Když byl jmenován vedoucím hudební akademie ve Vídni, udělil mu audienci vládnoucí císař František Josef I.

Ve svém domě v Písku, kde bydlel i vyučoval, žil až asketicky. Velký majetek, který za života nashromáždil, odkázal v různých částkách chudým, písecké filharmonii, národním spolkům, cenné papíry a autorská práva pražské konservatoři. Výnosů z nich užívala starší sestra.

Otakar Ševčík zemřel 18. ledna 1934 v Písku ve věku 82 let a je tam na hřbitově pochován.

SLAVNÝ HOUSLISTA A ŽENY

Ševčík byl uzavřené povahy a jeho intimní život se jeví jako velmi chudý. Pouze rodinnou tradicí se zachovala zpráva o jeho první lásce k sestřenci Marii Pflanzarové. Vztah prý však byl mnohem vážněji míněn se strany dívky, než mladého houslisty, který po odchodu do Ruska na svou lásku zapomněl. Ne tak Marie. Ta zůstala Otakarovi věrná až do své smrti.

V roce 1886 se v Rusku objevuje v Ševčíkově životě jakási Alexandra a její syn Viktor. Nezodpovězena zůstává otázka, zda tato žena byla hudebníkovou manželkou nebo jen milenkou. Jisté je, že Ševčík žil s Alexandrou ve společné domácnosti a své matce – ortodoxní katoličce – o ní psal jako o člena rodiny. Nevíme, co se přihodilo po šestiletém soužití, kdy se Ševčík v roce 1892 náhle vrátil do Prahy s Alexandřiným synem, kterého jako Viktora Gerasimoviče Ševčíka adoptoval. Tomuto náhlému rozhodnutí pravděpodobně předcházela nějaká neznámá tragédie nejspokromějšího života, kterou hudebník sám zahalil do neproniknutelného mlčení. O Viktorovi nenacházíme další zprávy.

Připomeňme ještě slavnou českou pěvkyni Emu Destinnovou (1878–1930). Ta se jako děvčátko Emilie Kittlová učila u Ševčíka hře na housle a klavír.

Po návratu z Ruska se Ševčík výrazně povahově změnil a uzavřel se do sebe. Jeho duševní i fyzickou bolest mírnila práce. Miloval přírodu a dlouhé vycházky v ní, stal se vášnivým turistou. Bylo pro něj maličkostí dojít pěšky z Prahy do Plzně. Žil sám, domácnost mu vedla sestra.

OČNÍ POSTIŽENÍ

V Prácheňském muzeu v Písku vidíme na housle hrajícího slavného občana jejich města Otakara Ševčíka v životní velikosti. Stojí u starobylého notového pultu z jeho pozůstalosti.

V depozitáři muzea jsem postála u posmrtné masky hudebníka. Pod zavřenými víčky levého oka tušíme prázdnou orbitu, obočí je vpadlé a i nález u zevního očního koutku svědčí pro proběhlou operaci.

PROČ MUSELO BÝT ŠEVČIKOVO OKO ENUKLEOVÁNO?

Pro diferenciální diagnózu a pravděpodobnou příčinu očního postižení je třeba si všimnout, že již na fotografiích en face mladého Otakara z gymnaziálních let je levé oko zřetelně větší, lehce posunutě distálně a pokleslé horní víčko kryje téměř horní třetinu rohovky. Mistr sám později datoval počátek svých potíží do věku 20 let, když sdělil: „Od jinošských let jsem trpěl bolestí levého oka, které se zdálo být vždy o poznání větší pravého“.

První vážnou operaci levého oka provedl v roce 1876 v Charkově slavný chirurg Hirschmann.

Ševčík o tom napsal: „Za mého působení v Charkově a později v Kyjevě 1875–1876 se bolesti stupňovaly tak, že jsem se rozhodl obrátit se na profesora Hirschmanna, který radil k operaci, již skutečně na oku provedl. Když jsem opustil sanatoř, bolesti trochu povolily, později se však každým rokem stupňovaly, oko stávalo se stále větší, vypouklé a bolesti oka i hlavy byly až nesnesitelné“.

Nenašly jsme zprávu, jakou operaci tehdy v Rusku Hirschmann provedl, pravděpodobně zákrok proti sekundárnímu bolestivému glaukomu.

Ševčík bolesti přemáhal intenzivní duševní prací, oči kryl tmavými brýlemi a na fotografiích se dával zabírat z pravého profilu. Do té doby spadá i jeho neznámá citová tragédie. O soukromém životě mlčel, jen sám trpěl. Byl mimořádný nejen jako umělec, ale i jako člověk.

Druhou oční operaci tehdy 31letého houslisty provedl v roce 1883 ve Vídni slavný profesor Billroth. Přihlížela jí Ševčíkova

sestra a chirurg prý jí ukázal opouzdřený útvar velikosti vlašského ořechu, který vyňal z levé orbity. Diagnóza zněla sarcom, někdy je uváděn sarcoid.

Ze zdařilé operace se všichni radovali, oko zůstalo neporušeno. Brzy se však ukázalo, že vidění je podstatně sníženo. Trvalou bolest Ševčík rezignovaně snášel až do roku 1894, kdy prý již nemohl dále trpět a rozhodl se dát si u Billrotha oko enukleovat. Teprve tehdy prý se po 22 letech zbavil konečně utrpení a všech bolestí.

Víme, že enukleace neprováděli oftalmologové, ale chirurgové, a to přístupem ze zevního očního koutku přes spánkovou kost.

V Rusku se Ševčík stal silným kuřákem, jeho denní dávka byla až sto cigaret. Když lékaři po enukleaci oka zjistili ohrožení pravé strany plic, zanechal kouření a místo cigaret žvýkal při práci švestkové jádra, ač věděl, že jsou ve větších dávkách jedovatá.

Dýchací potíže se dostavovaly stále častěji a lékaři s překvapením zjistili, že Ševčík má mezi prvním a druhým žebrem strumu.

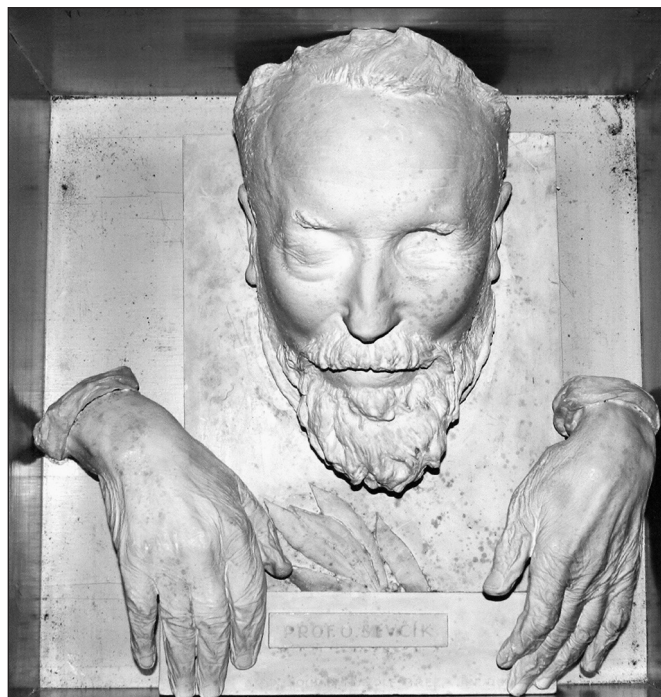
V rodině se prý vždy říkalo, že to nemocné oko má Otakar od štítné žlázy.

Strumu si dal Ševčík na radu profesora Bullinga operovat u profesora Kochera ve švýcarském Bernu, vždyť tam měli pro její endemický výskyt z nedostatku jódu s těmito zákroky velké zkušenosti.

Po strumektomii houslista zcela ztratil hlas. Již během operace ho Kocher žádal, aby řekl „a“, což se mu však nepovedlo, ani příští den, kdy mu chirurg sdělil, že struma, kterou si přehnaným zpíváním v mládí vezpíval dovnitř hrudníku, byla neobyčejně velká. Radil mu, aby se několikrát denně o vyloudění „a“ pokoušel.

Ševčík vypravuje: „Všechny pokusy však byly marné. Oněměl jsem tak dokonale, že jsem musel vše, co jsem chtěl říci, napsat. Tehdy jsem odjel přes Brenner do Inšpruku. Cesta se mi tak líbila, že jsem ji druhý den zopakoval pěšky. Ztratil jsem naději, že bych mohl kdy ještě mluvit. Vrátil jsem se do Písku, kde mi tamní spolek zazpíval pod okny hotelu dostaveníčko. Smutný, že se nemohu všeobecného veselí zúčastnit, jsem téměř naráz vypil čtyři sklenice plzeňského piva. A stal se záraz, zpočátku tichounké „a“ se ozvalo.“

Jako 74letý překonal ještě Ševčík těžký záchvat mrtvice.

DIAGNÓZA

Sarcom oka můžeme vyloučit, to byla laická chyba, které se u Ševčíka současníci dopouštěli, vždyť od stanovení diagnózy přežil hudebník 50 let.

Sarkoidóza? Pro tuto diagnózu by mluvil výskyt onemocnění již v 2. dekádě života, bolesti oka pro zánět duhovky nebo sekundární glaukom a orbitální tumor, pravděpodobně sarkoid.

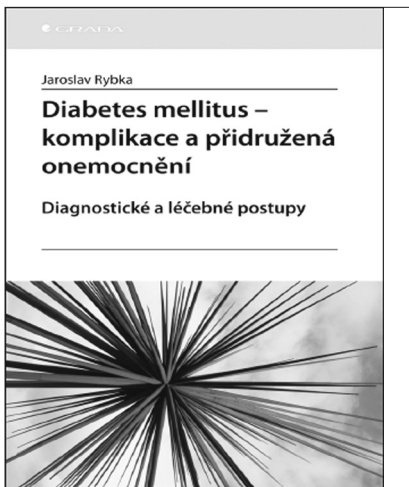
Nejpravděpodobnější se nám však zdá *endokrinní orbitopatie*, nejen pro exoftalmus a strumu, ale i pro v hudebníkově rodině tradované, že oční i plicní potíže souvisely se štítnou žlázou.

ZÁVĚR

Autorky připomenuly slavného českého houslistu a hudebního pedagoga Otakara Ševčíka a jeho těžké oční postižení.

Za vzácnou pomoc děkujeme pánům Dr. Jiřímu Práškoví, řediteli Prácheňského muzea v Písku, Dr. Vojtěchu Mojžíšovi z Českého muzea hudby v Praze a Dr. Josefu Šachovi z Ústavu patologie 3. LF UK v Praze.

MUDr. Vlasta Doležalová, CSc.
Ruská 21
353 01 Mariánské Lázně

DIABETES MELLITUS

Komplikace a přidružená onemocnění

Jaroslav Rybka

Neotřelý, komplexní a především praktický pohled na problematiku z pera známého odborníka. Diabetik s akutním komplikujícím onemocněním v ordinaci specialistů i v ordinaci praktického lékaře a naopak - diabetes z pohledu ostatních oborů. Kniha je určena diabetologům, internistům, praktickým lékařům v nemocniční i ambulantní péči, specialistům jiných oborů a rovněž diabetologickým sestrám. V knize najdete: Jak co nejlépe zvládnout akutní komplikující interkurentní onemocnění u diabetika 1. typu na různých režimech, především léčbu inzulinem. Jak předcházet, resp. zvládnout dekompenzovaný diabetes při akutním onemocnění. Příčiny zhoršení u jednotlivých druhů akutních onemoc-

nění u diabetika, jak se jich vyvarovat a jak takového pacienta léčit ambulantně. Stejně tak je rozebrána problematika diabetu 2. typu na dietě, terapii PAD, terapii inzulinem. Jak předejít a zvládnout dekompenzaci diabetu. U obou typů diabetu je v publikaci návod, jak poučit diabetika, jak předcházet komplikacím při akutních onemocněních a jak se přitom chovat. Jsou uvedeny různé způsoby, jak reagovat u jednotlivých onemocnění a jak přizpůsobit terapii diabetu. Podrobněji je rozebráno jak sledovat nemocného diabetika, jsou zpracovány indikace k hospitalizaci diabetika i postupy, jak reagovat při náhlém celkovém zhoršení zdravotního stavu diabetika s akutním onemocněním. Diagnostické a doporučené léčebné postupy týkající se interních i chirurgických oborů vycházejí ze současných českých resp. mezinárodních doporučení - diagnostických algoritmů a současných moderních terapeutických postupů.

Vydalo nakladatelství Grada v roce 2007, formát B5, brožovaná vazba, 320 stran, cena 495 Kč, 789 Sk, ISBN 978-80-247-1671-8, kat. číslo 1199.

Objednávky můžete posílat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz. Na objednávce laskavě uveďte i jméno časopisu, v němž jste se o knize dozvěděli.